

I.V.P. - Feuerstein, opvoedingsondersteuning in praktijk gebracht

door: Hans Jacobs

Inleiding

Reuven Feuerstein werkt in Israël aan een methodiek om kinderen met ontwikkelings-achterstanden op een speciale wijze te stimuleren in hun ontwikkeling. De resultaten van zijn werk zijn zodanig dat momenteel talloze collega's over de gehele wereld zich laten inspireren om de ideeën van Feuerstein verder uit te werken.

Daarbij draait het om de beïnvloeding van de totale leef- en leeromgeving van het kind.

Tot deze omgeving behoren leerkrachten, gezinsbegeleiders maar zeker ook ouders. Een wezenlijk aspect van deze opvoedingsbijdrage is het geloof in de mogelijkheden van kinderen.

Dit artikel wil aandacht besteden aan de Feuerstein-methode en de rol die opvoeders en met name ouders en hun begeleiders daarin spelen.

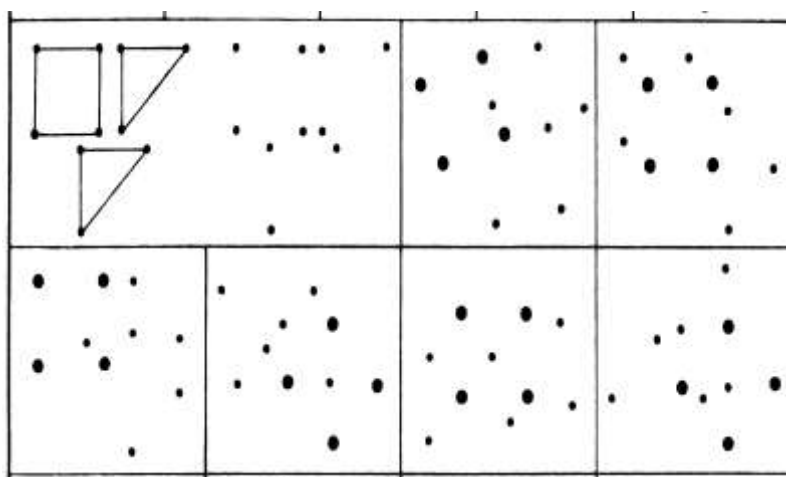
Een bespreking van de uitgangspunten van de Feuerstein-methode kan niet los gezien worden van de ontstaansgeschiedenis van het programma.

Ontstaansgeschiedenis Feuerstein-methode:

Reuven Feuerstein werd in 1921 in Roemenië geboren. Hij begon zijn loopbaan als onderwijzer. In 1944 ontvluchtte hij zijn geboorteland en vestigde zich in Palestina. Na de erkenning van de staat Israël werkte hij voor de Youth Aliyah, een organisatie die belast was met de zorg voor de honderdduizenden kinderen die Israël binnenkwamen.

Een van zijn taken was het onderzoeken van kinderen op hun leermogelijkheden, om ze te kunnen plaatsen binnen het onderwijs. Opvallend was het grote verschil in intellectueel functioneren van deze kinderen in vergelijking met westerse leeftijdgenootjes. Feuerstein kon en wilde niet accepteren dat deze onderzoeksresultaten een goede voorspeller zouden zijn voor toekomstig functioneren. Hij was ervan overtuigd dat ieder kind op een hoger niveau van functioneren kon worden gebracht.

Vanuit die overtuiging ging Feuerstein op zoek naar de onderliggende factoren van het zwakke presteren van de onderzochte kinderen en naar wegen om de leercapaciteiten van kinderen te vergroten. Samen met Jean Piaget, de bekende pedagoog uit Genève, ontwikkelde hij het Learning Potential Assessment Device (L.P.A.D.), een leertest die onderzoekt in welke mate een leerling weet te profiteren van aangeboden leerervaringen. Daarnaast ontwikkelde Feuerstein en zijn collega's een programma om de leermogelijkheden van kinderen te verbeteren, het Instrumental Enrichment, in Nederland Instrumenteel Verrijkings Programma (I.V.P.) genoemd.

Uitgangspunten van de Feuerstein-methode

Centraal in Feuersteins werk staat het begrip modificeerbaarheid. Hiermee wordt de mogelijkheid van de mens bedoeld om zich aan nieuwe situaties aan te passen. Ieder mens is volgens Feuerstein in staat grotere modificeerbaarheid te verwerven, uit te stijgen boven zijn huidige niveau van functioneren en beter te gaan profiteren van aangeboden leef- en leerervaringen.

Feuerstein spreekt niet zozeer over de beïnvloeding van de intelligentie, maar kiest voor de beïnvloeding van

de mate waarin kinderen profiteren uit aangeboden ervaringen. In de veelal eenzijdige discussie rond het thema 'aangeboren - aangeleerd' kiest Feuerstein voor een middenpositie.

- Aan de ene kant verzet Feuerstein zich tegen veronderstellingen die ervan uitgaan dat erfelijke en organische factoren als enige bepalend zijn voor de ontwikkelingsmogelijkheden van een individu. Een dergelijk uitgangspunt werkt zijns inziens een passief accepterende benadering van de omgeving in de hand. De aandacht gaat dan teveel uit naar het aanpassen van de omgeving, waardoor die omgeving te weinig uitdaging meer biedt voor een kind om zich verder te ontwikkelen.
- Aan de andere kant ontkent Feuerstein niet dat erfelijke en organische factoren invloed hebben op de menselijke ontwikkeling, maar ziet deze factoren niet als onoverkomelijke hindernissen voor verdere persoonlijke ontplooiing.

Feuerstein ziet het als de opdracht van de opvoeding en het onderwijs om de persoonlijke ontwikkeling van ieder kind zo goed mogelijk te ontwikkelen. Dit alles met als doel kinderen zodanig toe te rusten met kennis en vaardigheden dat ze op volwassen leeftijd zo zelfstandig mogelijk kunnen leven en handelen in de samenleving en de omgang met anderen. Hij bepleit bij deze opdracht de totale leef- en leeromgeving te betrekken. Ouders, leerkrachten en gezinsbegeleiders leveren ieder hun bijdrage aan de cognitieve, verbale, emotionele en sociale ontwikkeling van het kind. Het betrekken van die totale leef-leeromgeving is wezenlijk in de visie van Feuerstein, waarbij hij in het geval van de omgeving van een kind met een ontwikkelingsachterstand extra nadruk legt op de cruciale rol die de opvoeders spelen. Feuersteins visie op ontwikkeling brengt de discussie rond de taak van het onderwijs en de opvoeding (weer) in beeld. Hij kiest als ontwikkelingsvisie voor de actief modificerende benadering.

Actief ontwikkelend benadering

In de actief modificerende visie op ontwikkeling staat de kwaliteit van de interactie tussen kind en sociale omgeving (ouders, grootouders, leeftijdgenootjes, leerkrachten e.a) centraal. Ieder kind ontwikkelt zich immers in een voortdurende wisselwerking met zijn omgeving. Echter, niet ieder kind haalt evenveel profijt uit die wisselwerking. Individuele verschillen worden zeker veroorzaakt door de wijze waarop het kind leert profijt te trekken uit ervaringen.

Feuerstein onderscheidt dan ook twee vormen van leren: direct en gemedieerd leren. Bij het direct leren ontwikkelt het kind zich door ervaringen die het opdoet in direct contact met de omgeving. Het kind verkent zijn omgeving en ontdekt aldooende hoe die omgeving in elkaar zit.

Echter, niet ieder kind ontwikkelt zich in voldoende mate door direct contact met de omgeving. Kinderen beleven gebeurtenissen en situaties vaak fragmentarisch en leggen uit zichzelf onvoldoende verbanden met eerdere ervaringen. Feuerstein is van mening dat in feite ieder kind, maar zeker een kind met een ontwikkelingsachterstand, eerst toegerust moet worden met algemene cognitieve vaardigheden alvorens te kunnen profiteren van die contact met de omgeving. Deze zo noodzakelijke vaardigheden doen kinderen veelal op in nauwe samenwerking met een volwassene.

De activiteit waarbij een volwassene doelbewust probeert deze algemene cognitieve vaardigheden aan te brengen noemt Feuerstein 'mediërend leren'.

Zoek de fout

Schrijf in elk vakje welke soort fout er gemaakt werd.

Gebruik hierbij de volgende afkortingen :

V = verkeerde vorm	K = kleinere figuur
O = ontbrekende stip	E = extra stip

Het is de uitdrukkelijke bedoeling van de volwassene -de mediator- om aangeboden leerervaringen van betekenis te voorzien. Ouders spelen in dit betekenisverleningsproces een onmisbare rol. Enerzijds weet de ouder welke leerervaringen voor het kind belangrijk zijn, anderzijds kan de ouder de reacties van het kind beoordelen en trachten door middel van zijn respons het leergedrag van het kind te stimuleren. Voortvloeiend

uit deze voortdurende wederzijdse beïnvloeding leert het kind beseffen dat vele op zich zelf staande gebeurtenissen wel degelijk met elkaar in verband staan en ervaart het kind succes. Daarnaast trachten mediator en kind aan elkaar duidelijk te maken hoe het geleerde kan worden toegepast in andere alledaagse situaties. Op deze wijze ontdekt het kind hoe nuttig en zinvol het geleerde kan zijn voor zijn verdere ontplooiing.

Mediatie of mediërend leren is een universeel verschijnsel en berust op het sociaal-culturele uitgangspunt dat ieder mens al het waardevolle om hem heen wil overdragen aan een volgende generatie. De tussenkomst van de mediator is er vooral op gericht bij het kind bouwstenen voor het denken en denkgewoontes bij te brengen die het in staat stelt zich zelfstandiger, zelfbewuster en zelfverantwoordelijker in de wereld te begeven. Het inzicht dat deze denkvaardigheden een belangrijke rol spelen in de cultuuroverdracht heeft direct consequenties voor de opvoeding en het onderwijs. De aandacht richten op het stimuleren van de cognitieve ontwikkeling van het kind betekent dat alle betrokkenen rond het kind zich zullen moeten bezinnen op de uitvoering van hun taak. Kinderen willen toerusten met algemene denkvaardigheden betekent dat men keuzes moet maken omtrent de opvoedingsaanpak. Maar bovenal zal men moeten erkennen hoe onmisbaar de plaats van de opvoeders is bij deze opdracht. Bij de uitvoering zijn alle betrokkenen op elkaar aangewezen. Daarbij gaat het met name om de houding die de opvoeders gezamenlijk aannemen ten aanzien van de mogelijkheden van het kind. Mediërend leren opvoeden betekent dat ouder en kind op elkaar zijn ingespeeld, dat de ouder het zelfvertrouwen bezit het kind te kunnen helpen en dat het kind weet dat het altijd kan terugvallen op de steun van de ouder. Het vertrouwen van de ouder in de ontwikkelingsmogelijkheden van het kind en diens omgeving is essentieel, waarbij samenwerking in de vorm van afstemming met school een onmisbare element vormt voor het verwezenlijken van de ontwikkelingskansen.

De Feuerstein-methode leent zich uitstekend voor het benutten van deze kansen, gezien het feit dat het methode zowel op thuis als op school kan worden toegepast.

Het Instrumenteel Verrijkings Programma

Het I.V.P. is een trainingsprogramma, geconstrueerd voor kinderen die door een tekort aan gemedieerde leerervaringen belemmeringen en daardoor achterstanden vertonen in hun cognitieve, verbale, emotionele en sociale ontwikkeling. Hoofddoel is het verbeteren van het leervermogen van het kind. Dit wordt nagestreefd door gebruik te maken van een speciale omgangsstijl, de mediatie, en door het op een systematisch wijze aanbieden van algemene cognitieve functies die bij deze kinderen onvoldoende ontwikkeld zijn. Het programma bestaat uit ruim 300 werkbladen, onderverdeeld in 14 clusters, ook wel instrumenten genoemd. De werkbladen beogen niet het verschaffen van vakspecifieke kennis, maar het aanleren van algemene cognitieve functies. De werkbladen dienen slechts als hulpmiddel voor de opvoeder. Deze zal, gebruik makend van de mediatiestijl, trachten de belangstelling van de leerling voor de opdrachten te wekken. Deze opdrachten zijn veelal vraagstukjes (zie afbeeldingen 1, 2, 3 en 4) met wisselende representaties zoals afbeeldingen, woorden en cijfers, maar zijn zodanig gekozen dat weinig of geen specifieke voorkennis nodig is om met het materiaal te werken. Hoewel het instrumentarium opklimmend is in moeilijkheidsgraad, zijn de basisinstrumenten geschikt om met jonge kinderen mee te werken. Zo zijn er vier basisinstrumenten waarin geen of nauwelijks geschreven taal voorkomt. Meer nog dan het materiaal staat de kwaliteit van het contact tussen ouder en kind centraal. Mediërend leren vragen om een gezamenlijke inspanning van opvoeder en kind. De opvoeder zal het kind behulpzaam zijn met het uitvoeren van de opdracht door middel van een dialoog met denkstimulerende vragen. Hij moedigt het kind aan, geeft zonodig aanwijzingen, laat het kind leren van fouten en succes en zorgt voor inzicht in het geleerde, een belangrijke voorwaarde om het geleerde te kunnen generaliseren naar andere situaties.

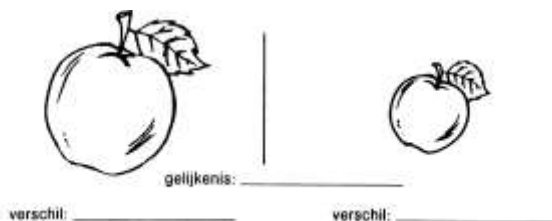
In deze leersituatie staat voor de opvoeder het stimuleren van de cognitieve en verbale ontwikkeling centraal. Het doel is om het kind toe te rusten met algemene denkvaardigheden. Het gaat dan bijvoorbeeld om vaardigheden als nauwkeurig waarnemen, vergelijken en classificeren, zich oriënteren in ruimte en tijd, verbanden leren zien als oorzaak en gevolg, planmatig werken. Belangrijk is dat het kind deze vaardigheden leert te verwoorden.

Door ze te verwoorden gaat hij gebruik maken van zijn voorstellingsvermogen, een belangrijke voorwaarde voor het logisch abstract denken.

Dat voor het aanbieden van het programma weinig specifieke voorkennis vereist is, kan beschouwd worden als

een voordeel. De inhoud van het programma is nieuw en uitdagend, lokt weinig negatieve faalervaringen uit en is zodanig opgebouwd dat zowel kind als opvoeder succes kunnen behalen. Door het materiaal en de wijze van aanbidding ervan door de mediator, krijgt het kind weer plezier in leren en zal hij gemotiveerd raken om nieuwe (schoolse) taken aan te pakken.

Ook de ouder zal door de training in het programma ervaren dat zijn opvoedingsrepertoire vergroot wordt, dat men zelfverzekerder en bewuster met het kind omgaat. Men ziet dat het kind actiever meedoet en met meer plezier en meer kennis van zaken nieuwe problemen thuis en op school weet aan te pakken. Naast de I.V.P.-Feuerstein-methode zijn er inmiddels ook programma's speciaal voor jonge kinderen gemaakt die zich baseren op de actief modificerende visie op ontwikkeling. Voorbeelden hiervan zijn Dynamic Assessment van David Tzuriel, het CCYC (Cognitive Curriculum for Young Children) ontwikkeld door Carl Haywood en het Cognet programma (CEA) van Kathy Greenberg.

Tot slot nog enige kanttekeningen.

I.V.P.-Feuerstein is een programma dat zich uitstekend leent voor het trainen van algemene leervoorwaarden thuis als op school. De keuze van het materiaal is in die zin bijzonder dat het geen of nauwelijks een beroep doet op specifieke voorkennis. Echter, ook zonder het IVP-materiaal kan binnen een opvoedingsituatie uitstekend mediërende leerervaringen worden aangeboden. Er is voldoende op ontwikkeling gericht speel-leermateriaal voorhanden. De samenhang tussen het materiaal en de manier van werken geeft het I.V.P. echter een meerwaarde.

Denkstimuleringsprogramma's zoals I.V.P.-Feuerstein bieden allen die bij de begeleiding van kinderen betrokken zijn nieuwe uitdagingen door te stellen dat groeimogelijkheden ontwikkeld kunnen worden. In de mediatietheorie van Feuerstein ontdekken we de essentiële rol die hij toedicht aan de mediator. Voor een op ontwikkeling gerichte begeleiding zijn echter niet alleen kennis en vaardigheden nodig. Een positieve grondhouding, liefde voor het kind en het geloof in groeimogelijkheden van een kind vormen onmisbare elementen voor goede begeleiding. Men kiest voor het werken aan de groeimogelijkheden van een kind, investeert in het kind om het bekwaamer en zodoende zelfstandiger te maken. Maar bovenal zal men in zichzelf moeten investeren en trainingsmogelijkheden moeten zoeken om met het materiaal te kunnen werken. Feuerstein spiegelt ons een optimistische visie op de mogelijkheden van kinderen en volwassenen voor. Meer nog dan een visie, biedt hij ons middelen om deze visie in de praktijk te gebruiken. Wellicht schuilt daarin wel zijn grootste bijdrage aan het verbeteren van de ontwikkelingsmogelijkheden van de mens.

In Nederland verzorgt de Stichting ter Bevordering van de Cognitieve Ontwikkeling (StiBCO) trainingen o.a. gebaseerd op de feuerstein-methode voor ouders, thuis-begeleiders, cliëntbegeleiders en leerkrachten.

Inlichtingen:

StiBCO

Dronensingel 3c

2411 GT Bodegraven

0172-652130

mail@stibco.nl

www.stibco.nl

www.mediatietmetmisc.nl

www.mediatienetwerk.nl

